

Technology of development of professional competence of educators of preschool institutions by means of training

Технологія розвитку професійної компетентності вихователів дошкільних закладів засобами тренінгу

Sabina Ivanchuk, Tetiana Bakumenko, Vita Yakovenko

Сабіна Іванчук, Тетяна Бакуменко, Віта Яковенко

В умовах системних змін і трансформацій в освітній галузі, на сучасному етапі розвитку вищої педагогічної освіти розроблено і впроваджено чимало технологій, спрямованих на професійну підготовку фахівців для дошкільних закладів освіти (В. Бедерханова, Г. Беленька, Н. Гузій, Н. Лисенко, Н. Кирста, О. Кононко, Л. Савенкова, Л. Спирін, Т. Танько та інші).

Слово "технологія" походить від грецьких "tehne" – майстерність, мистецтво та "logos"- поняття, навчання, наука. [4] В. Сластьонін розглядає її як послідовне розписування завдань і способів їх розв'язання на кількох рівнях: концептуальному (на рівні теорії), власне технологічному (на рівні принципів організації навчального процесу), процедурному (на рівні конкретних операцій) і технічному (на рівні використання засобів навчання, включаючи ТЗН) [6]. Таке розуміння технологічного процесу дозволяє визначити його багатогранність і різнорівневість розгортання. Отже, "процес діяльності лише тоді може називатися технологією, якщо він заздалегідь прогнозований, визначені кінцеві властиві продукту і засобу його одержання, цілеспрямовано сформовані умови для проведення цього процесу і він "запущений" [6, с. 246].

Однією із важливих характеристик сучасної технології навчання Г. Селевко вважає спроможність залучення вихователів до активної роботи на всіх етапах навчальної діяльності: мотивації, цілеполагання, проектування, організації виконання плану діяльності, контролю-

оцінному, створення ситуації досягнення мети і переживання ситуації успіху [4].

Будуючи педагогічну технологію, ми розуміємо професійне зростання вихователя дітей дошкільного віку як поетапне сходження за рівнями засвоєння знань, набуття відповідних компетенцій від пізнання, відтворення, застосування до творчості. Структура педагогічної технології будувалась нами на підставі аналізу робіт Г. Беленької [1], Н. Гузій [2], Г. Селевко [4], В. Сластьоніна [6], Х. Шапаренко [7] та інших, де підкреслюється, що в її побудові мають бути представлені: концептуальна основа, змістова частина: мета, зміст матеріалу, процесуальна частина (технологічний процес): організація запланованого процесу, методи і форми діяльності та взаємодії суб'єктів педагогічного процесу.

Мета технології передбачає формування і розвиток професійної компетентності вихователів дітей дошкільного віку засобами тренінгу.

Для досягнення мети визначені наступні завдання, що полягають у:

- 1) формуванні позитивної мотивації до здійснення педагогічної діяльності і прагнення до самовдосконалення;
- 2) розкритті сутності та змісту педагогічної діяльності вихователя дітей дошкільного віку;
- 3) формуванні способів проектування професійної компетентності педагогів дошкільної освіти;
- 4) розкритті механізмів педагогічної рефлексії, самооцінки, самоаналізу, саморозвитку в процесі формування професійної компетентності;
- 5) створенні умов для саморозвитку вихователів та творчого перетворення дійсності в процесі навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку з метою їх різнобічного розвитку.

В основі технології покладено наступні принципи: прогностичності, етапності і поступовості, принципу зворотного зв'язку, доцільності і прагматичності, принципу саморозвитку та самовдосконалювання і ін. Таким чином технологія формування професійної компетентності

вихователів дошкільних навчальних закладів полягає в чіткій покроковості діяльності, визначенні та послідовному виконанні накреслених завдань, спрямованих на досягнення мети, й містить такі етапи: інформаційно-мотиваційний; тренувально-орієнтуючий; рефлексивний і контрольний.

Цілеспрямована робота з формування і розвитку професійної компетентності вихователів дошкільних навчальних була здійснена в природних умовах їх професійної діяльності. В якості основної форми роботи було обрано тренінг. Тренінг визначається як процес створення нових функціональних утворень (або розвиток уже існуючих), які керують поведінкою, або як група методів розвитку здібностей до навчання й оволодіння будь-яким складним видом діяльності [5].

Основними завданнями тренінгу були наступні:

- актуалізація потреб учасників в особистісному професійному саморозвитку;
- створення рефлексивного середовища, що сприяє активізації всіх сторін особистості вихователів за рахунок створення стосунків доброзичливості, «безумовного прийняття», співтворчості тощо.

На першому занятті була проведена вступна бесіда, під час якої тренер пояснила особливості функціонування тренінгової групи, було прийнято основні правила роботи групи, обговорено мету та результати, до яких потрібно прагнути учасникам. Відразу ж була проведена бесіда з майбутніми учасниками на теми: «Чого я очікую від групи?», «Які проблеми збираюся вирішити?» і т.д.

Тренер також познайомила з принципами функціонування групи учасників активного соціально-психологічного навчання:

- звертатися один до одного на «ти» та по імені, щоб забезпечити спілкування в системі «суб'єктно-суб'єктних» стосунків;
- все, що відбувається в групі, підпорядковувати принципіві «тут і тепер»;
- висловлювання учасників тренінгу повинні бути спонтанні, щирі;

- приймати себе й інших такими, які вони є, уникати оцінювальних суджень в групі і за її межами та ін.

Згідно з правилами функціонування тренінгової групи, її учасники мають право поводитися вільно, не боячись покарання за невиконання завдання. Єдина вимога до всіх - строге дотримання принципів роботи.

Засвоєння принципів функціонування групи фактично здійснювалося на перших двох-трьох заняттях.

Під час підготовки до тренінгу та в процесі його проведення психолог дотримувався певних вимог:

- 1) зміст тренінгового заняття має відповідати потребам учасників і бути також сприйнятливим, спиратися на їхній практичний досвід;
- 2) необхідне ігрове моделювання змісту і форми діяльності;
- 3) організувати спільну працю учасників для усвідомлення механізму розв'язання проблем, пошуку ефективних шляхів і засобів;
- 4) створювати умови для діалогічного спілкування.

Вважаємо, що починати роботу треба з формування позитивної мотивації до пізнання та самодослідження. Для цього нами широко застосовувалися такі методи, як індивідуальні та групові бесіди, практикуми та ін. Вони були спрямовані на більш поглиблене вивчення особливостей педагогічної діяльності, та себе в ній. А саме: «Характеристика педагогічної діяльності», «Професіограма педагога дошкільної ланки освіти», «Особливості професії вихователя дітей дошкільного віку» тощо. Такі заняття сприяли активізації самооціночної діяльності педагогів, стимулювали розвиток рефлексивного мислення. Крім того, отримані знання заклали основу більш глибокого усвідомлення та осмислення власного педагогічного досвіду, розуміння індивідуально-психологічних особливостей дітей, колег та інших людей – суб'єктів взаємодії.

Протягом тренінгу нами було виділено 3 стадії роботи: початкова, основна (процесуальна) та підсумкова (контрольна). Початкова стадія тривала приблизно 2-3 дні при безперервній інтенсивній роботі. Як показали наші

спостереження, на цій стадії навчання був ще досить високий рівень ситуативної напруги. Учасники переживали тривогу. ("чи варто мені багато говорити про себе?", " чи прийме мене група" та ін.). Все це виражалося в невисокій активності учасників тренінгу, паузах у роботі.

На першому етапі роботи групи основним завданням керівника було забезпечення спонтанності процесу інтерактивного навчання, завдяки чому конкретно-змістовна сторона занять визначала поведінку самих членів групи та сприяла формуванню неповторного для групи сценарію тренінгу.

В центрі уваги тренера-керівника на цій стадії роботи - діагностика особистісної проблематики учасників тренінгу, тому що від психодіагностики залежить ефективність подальшої організації занять у групі. Ми використовували такі вправи, як "Броунівський рух", "Приверни увагу інших" та інші елементи психогімнастики "Передача почуття", "Настрій", "Шеренга", "Атоми", "Годинник" та ін., з метою "розморожування" групи, створення атмосфери довіри та доброзичливості.

На цьому етапі роботи особливий інтерес та психологічне значення для кожного учасника групи тренінгу мала вправа на представлення себе (вправа "Самопрезентація"), де кожен із учасників групи спонтанно, на свій розсуд розповідав про себе і власний шлях вибору професії.

Після цієї вправи кожен із членів групи висловив свої перші враження про кожного. Цей матеріал був надзвичайно цінним для порівняння його потім із більш змістовним та глибоким психологічним аналізом поведінки. Вправа сприяла самопізнанню, розвитку групового процесу.

Хороший ефект був нами визначений при виконанні вправ "Психологічний автопортрет" та "Психологічний портрет".

Вправа «Міжнародний симпозіум» була націлена на виявлення інтересів вихователів. Кожному учаснику видавався бланк анкети з 5-6 питаннями. Кожен учасник відповідав на питання анкети протягом 5-7 хвилин, після чого тренер давав таку інструкцію: "Зараз ваше завдання складається з того, щоб за результатами анкетування об'єднатися у команди

однодумців. За яким принципом ви будете об'єднуватись і скільки буде сформовано команд – вирішувати вам". На виконання завдання відводилося 15 хвилин. Після того, як команди сформувалися, тренер дав наступне завдання: «Уявіть, що ви готуетесь до виступу на Міжнародному симпозиумі, який присвячений проблемам формування професійної компетентності вихователя. Завдання кожної команди – сформулювати і обґрунтувати 2-3 головних характеристики професійної компетентності вихователя. Окрім того, основні погляди на проблему бажано відобразити за допомогою девізу та емблеми команди». Після спільного обговорення у підгрупах відбулася презентація кожної команди. На заключному етапі тренер підсумував результати виконаної роботи.

Метою тренувально-орієнтуючого етапу було осмислення фахівцями своїх знань та досвіду стосовно прогнозування власного саморозвитку і різнобічного розвитку дітей дошкільного віку, оволодіння вихователями способами і засобами педагогічного проектування від мети до результату тощо. Основними завданнями були такі: оволодіння вихователями прийомами проектування; складання та реалізація програми особистісно-професійного саморозвитку і самовдосконалення. Також була проведена робота з підготовки вихователів до організації проєктивної діяльності і з дітьми дошкільного віку.

Основним змістом роботи стало: оволодіння вихователями основами проєктивної діяльності шляхом вивчення методики створення освітнього маршруту саморозвитку і різнобічного розвитку дітей з подальшим дослідженням проблеми. Використовувались такі інтегративні методи роботи, як групова дискусія, обговорення ситуацій, що дозволяло учасникам правильно формулювати свої думки, відстоювати свої позиції, обґрунтовувати стратегію власної поведінки. І при цьому кожен із вихователів мав змогу в таких педагогічних умовах проявляти педагогічні уміння на певному рівні. Під час аналізу ситуації передбачалося вільне висловлювання думок, всі вихователі ставали учасниками обговорення. На

цьому етапі використовувалася рольова гра. Саме ігровий характер сприяв створенню на заняттях атмосфери внутрішнього комфорту, невимушеності. Найбільш результативними були вправи «Знайомтесь, наш садочок!», «Темперамент дитини», «Казка про моє життя» та ін.

Рольові ігри дозволили вихователям «приміряти» на собі різноманітні способи поведінки, спробувати свої сили в складних ситуаціях, що потребують швидкого вирішення. Перевага даної гри полягала в тому, що входження в гру, як правило, відбувалося легше та швидше, ніж входження у справжню професійну діяльність, а навички, що були отримані в ній, дозволяють у реальному житті легко налагоджувати контакт з людьми, досягати поставлених педагогічних цілей, не губитися в складних професійних ситуаціях. Крім того, атмосфера в аудиторії, рівноправність спілкування вихователів та педагогів з довірою та взаємною повагою дозволили вихователям підвищити свою самооцінку, упевнитися у власних силах для формування індивідуального стилю педагогічної діяльності.

У процесі гри учасники відпрацювали нові навички моделювання ситуації та навчилися реагувати на зміну обставин. Рольові ігри сприяли розвитку професійних умінь: конструктивних, організаторських, комунікативних, проєктивних. Під час даних ігор почало формуватися професійне мислення та вміння швидко і об'єктивно опрацьовувати інформацію в умовах її постійної зміни, про що свідчать наші спостереження.

Практичні заняття вимагали від вихователів ґрунтовної підготовки до них через самостійну роботу. Вихователям пропонувалися такі творчі завдання: написання листа собі, майбутньому фахівцю, створення банку ідей «Дошкільний заклад майбутнього», вивчення і презентація передового педагогічного досвіду фахівця з дошкільного виховання та ін. Представлені вихователями матеріали (методичні рекомендації до проведення тренінгів з дітьми дошкільного віку, ділові і рольові ігри, методики діагностики розвитку та саморозвитку дітей тощо) були зібрані в папку «Скарбничка

фахівця». Ці матеріали знадобляться майбутнім вихователям у їхній практичній діяльності.

На третьому, рефлексивному етапі роботи нами ставилися за мету аналіз та оцінювання процесу формування професійної компетентності у вихователів, їх особистісного і професійного зростання, набуття вмінь рефлексії, самоконтролю, самооцінювання.

Основними завданнями на цьому етапі були такі: створення умов для самооцінки, самоконтролю вихователями особистісних результатів процесу формування професійної компетентності, практичне втілення отриманих знань і вмінь в процес навчально-виховної роботи з дітьми дошкільного віку.

Для реалізації завдань рефлексивного етапу застосовувались такі вправи як: розробити і провести психолого-педагогічну роботу з дітьми з розвитку та формування у дітей уявлень про себе із застосуванням психогімнастики, казкотерапії, психотерапевтичних розмов, кольоротерапії. Вихователі розробляли тренінгові вправи, такі, як "Моє ім'я", "Я – подарунок для людства", "Я ціную себе", "Мій всесвіт", "Мої вчинки для щасливого майбутнього", "Я кмітливий", "Мій настрій", "Розумію інших – розумію себе", "Комплімент собі та іншим", "Що можна сказати про мене доброго?" тощо. Проведений аналіз знань і вмінь вихователів показав, що виконання таких вправ і завдань допомогло позитивним змінам у формуванні спеціальних професійних умінь і навичок.

Такі позитивні показники зростання професійної компетентності майбутніх вихователів дошкільних освітніх закладів дозволили нам перейти до контрольного етапу роботи. Цей етап передбачав створення умов для ґрунтовного, глибокого і усвідомленого оволодіння професією вихователя дітей дошкільного віку через сформованість всіх компонентів професійної компетентності у педагогічних і методичних діях. Основними завданнями цього етапу були творча взаємодія вихователів з дітьми дошкільного віку, формування індивідуального педагогічного стилю спілкування з суб'єктами

освітнього процесу тощо. Для цього організувались вправи, де протагоністи мали змогу презентувати свою майстерність, творчі навички, вміння взаємодіяти з іншими тощо. Найбільш результативними були завдання наступного характеру:

1. Підготувати фрагмент заняття з дітьми з наступним обговоренням особливостей його проведення. Тема, етап заняття – за вибором вихователя.

2. Розробити режисуру свого спілкування з конкретною аудиторією (діти, батьки, колеги, адміністрація).

3. Підготуватися до демонстрації вправ для творчої роботи в публічних умовах тощо.

На цьому завершальному етапі вихователі продемонстрували вміння творчого перетворення дійсності, практично застосовували педагогічні знання про педагогічну взаємодію в процесі організації навчально-виховної діяльності; встановлення контакту з аудиторією; створення у дітей когнітивної установки, психологічного налаштування на заняття; побудову монологу вихователя як його внутрішнього діалогу з дітьми; створення на занятті ситуацій співроздумів і співхвилювань; організацію навчання на різних рівнях пізнавальної активності дітей; створення робочого самопочуття вихователя і дітей на занятті.

В процесі тренінгової роботи на цьому етапі було підведення підсумків, повторний огляд кожним із учасників навчання своїх можливостей та виявлення труднощів, з якими він може зустрітись при спілкуванні в процесі педагогічної діяльності.

Висновки. Таким чином, динаміка формування професійної компетентності вихователів дозволяє стверджувати, що значний позитивний ефект у цій діяльності досягається за рахунок впровадження педагогічної технології оптимального поєднання навчальної, тренінгової та практично - професійної діяльності. Така тісна взаємодія приводить до того, що при формуванні професійної компетентності кількісні показники переходять в

реальні, якісні, коли критерієм сформованості є конкретні дії та вчинки педагогів.

Як показали наші дослідження, між учасниками групи є можливість подальшого післятренінгового спілкування та взаємної підтримки один одного в процесі професійного зростання і набуття педагогічного досвіду та майстерності. Це є також суттєвим досягненням, що дозволить в майбутньому вихователям прибигати до своєрідної супервізії під час вирішення ускладнених ситуацій професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Беленька Г. В. Вихователь дітей дошкільного віку : становлення фахівця в умовах навчання : монографія / Г. В. Беленька. – К. : Світоч, 2006. – 304 с.
2. Гузій Н. В. Основи педагогічного професіоналізму : навч. посіб. / Н. В. Гузій. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2014. – 155 с.
3. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (системний підхід) / О. Л. Кононко. – К. : Стилос, 2010. – 336 с.
4. Селевко Г. К. Современные образовательные технологии / Г. К. Селевко. – М. : Нар. образование, 1998. – 256 с.
5. Семиченко В. А. Моделювання структури педагогічної діяльності / В. А. Семиченко. – Ялта : НМЦ "Надія", 2010. – 76 с.
6. Сластенин В. А. Профессиональная деятельность и личность педагога / В. А. Сластенин // Педагогическое образование и наука. – 2010. – № 1. – С. 51.
7. Шапаренко Х. А. Особливості формування професійної компетентності майбутніх педагогів дошкільної освіти / Х. А. Шапаренко // Наукові записки кафедри педагогіки Харк. нац. ун-ту ім. В.Н.Каразіна : зб. наук. пр. – 2006. – Вип. XVI. – С. 251-260.

В статті описано педагогічну технологію управління професійною компетентністю вихователів дітей дошкільного віку, яка передбачає такі етапи: інформаційно-мотиваційний; тренувально-орієнтуючий;

рефлексивний і контрольний. Описано мету і завдання кожного етапу. Розкрито деякі найбільш результативні вправи. Зроблено висновки щодо ефективності впровадження розробленої технології в роботу з вихователями дітей дошкільних освітніх закладів.

The article describes the pedagogical technology of managing the professional competence of educators of preschool children, which provides for the following stages: information and motivation; training and orienteering; reflexive and control. The purpose and tasks of each stage are described. Some of the most effective exercises are revealed. Conclusions are made on the effectiveness of the implementation of the developed technology in the work with educators of children of preschool educational institutions.